

բացառութեամբ չեն անցնում, որ իրեն թէ գիշարացի քաղաք գալով կարգաւորեն զանազան հարկերով: Այդ տեղափոխութեանը, որը ցանկալի չէ, արգելք չունի: Համար խորհրդակցութիւն է եղել մօտ օրերու, որտեղ հարկային վարչութիւնը առաջարկել է շուտափոյթ վճիռ կայացնել և ծխախոտի հարկը փոխել հողային հարկի, որպիսի փոփոխութիւնը կարող է շատ ու քիչ թեթեւացնել, գիւղական ընտանիքներու վրէժալը:

Սովորական բաժանորդները ներքին, որոնք դեռ չեն ուղարկել բաժանորդագրերը, պէտք է շտապեն ուղարկելու:

ՆՈՐ-ԳԱՐ ՓԵՆՏԵՆ ԿԵՆՏԵՆ

Տիգրան Արքիեպիսկոպոս «Արեւելք»-ի մէջ հետեւելով գրեցին ի պատիւ Նոր-Գար քիւն կենսեցի:

Նուապար փաշայի պարզասիրութիւնը առաւել կարգ անցած է եղիպատի մէջ, ուր իր պաշտօնավարութեան ամենէն փայլուն ժամանակներն անգամ խոյս կու տար պերճանքէ: Երկրին մէջ սովորութիւններ հասանաւոր առաջանին և ազնուատոմ հարուստները իրենց կարգերուն առջին կը վազցնեն զոյգ մը Սուտանցիներ կամ Պէրպէրներ, ոսկեթել շողջորուն հանդերձներ հագած, լայն թեղանիքներով, ու ձեռքերն ընդամենը փողոց չեն ելլեր առանց սեւամորթ ու սպիտակագլուստ սէյրիս ին: Նուապար փաշան բացառութիւն կը կազմէր այս ընդհանուր կանոնին և կը շատանար իր անձնական սպասաւորովը որ կառապանին քովը կը նստէր. այնպէս որ, զինքն զգալով չճանչցող մը չէր կրնար կասկածիլ թէ և կառքին մէջ քաղկեդոն ընկողմանած ծերունին՝ Խալիլէն ետքը երկրին բարձրագոյն պաշտօնատարն է՝ ճառ անգամ հետիւտան պտուղներն ալ կը կատարէր առանձին, գաւազանին կրթնած, մտախոհ: Օր մը այսպէս էլ պէջքիւն հանրային պարտեզը կը մտնէ, առանց ճանչցուելու, և արհեստական լճակին եզրը, ուրինքն ընտել տակ կը նստի պահ մը հանգստանալու: մեկնած պահին, ոսկի մը կը ձգէ քովը դուռն ուրիշի ամսին մէջ ու անշուշտ կը հեռանայ: սպասաւորը կարծելով որ մտազբաղ յաճախող մըն էր որ սխալմամբ կրնէ մը (եզիպատական ոսկի) իրողած էր ընդ թարիւն-ի (եզիպատական մէջ դուռն) տեղ կը փութայ ետեւն հասնել և դրամը ետ տալ կուգէ:

— Մնացորդն ալ սողոցը համար, կը պատահալանք փաշան՝ ճամբան շարունակելով: Պարտաւոր վարձակալը, որ բացակայ էր այն փոխանի, վերադարձին կը գուշակէ թէ նախաբարպետն էր այդ այցելուն՝ բայց չի յանդիմաներ ծառաները որ մասնաւոր պատիւ մը չէին ընծայած անոր, վասն զի իմացած էր որ պիտի ներդանար հակառակ պարագային մէջ:

Ասոր փորձը մեր Օրթագեղցիներն ալ առին ատենօք: Քսան տարի մը կայ թէ թուականը որոշ չեմ յիշեր — Նուապար փաշան Պոլս կը գտնուէր կարեւոր բանակցութեան մը համար և քանի մը գիշերն ալ Օրթագեղի հիւրանիւթներու Բարեօքը Ընկերութեան թատրոնը իր ամենէն շքեղ շրջանին մէջն էր այն ատեն, Բերայի բնակարան հետ մըցելու աստիճան: Նուապար փաշան ընդունեց իրեն եղած հրաւերը, երեկոյթի մը ինքնայ գտնուելու, փափաք յայտնելով սակայն որ մասնաւոր պատրաստութիւն մը չըլլայ իրեն համար: Ներկայացման կազմակերպիչները, որոնց գլուխ կը գտնուէր Պալեան Յակոբ պէյը, յայտագիտ մտածեցին ու կարգադրեցին: Գիշերը, երբ Նուապար փաշան թատրոն հասաւ, դարձայ

մամբ տեսաւ որ պարտեզին դուռը դափնեկերով ու լապտերներով զարդարուած էր, հիւրամեծարներու խումբ մը իրեն կը սպասէր և նուագաւորներ կեցած էին ներքին դրան մէջ: Առանց ընաւ համակերպելու ընդ առաջ եկողներու թախանձանքին, չուզեց իջնել կառքէն և հրամայեց կառապանին որ ետ դառնայ: Կրնար երեկոյցը յանդիմաններուն ու դերասաններուն ճանապարհութիւնը:

Այս միջոցաւ, զոր մինչև այսօր յիշողներ կան Օրթագեղի մէջ, Նուապար փաշային ոչ միայն պարզասիրութիւնը՝ այլ և caractère-ը կը ցուցնէր: վասն զի, եզիպատաճ պիւրական լապտերներուն ու մարգարտական պղտուկներուն հետ միեւնոյն ատեն ունէր անյողողող կամք և խիստ բնատրուութիւն:

Եզիպատայ այցելող հայ դերասաններն ալ իրենց յիշատակները ունին Նուապար փաշային բարեցանգամ Քալիպոլիսէն զոր բազմիցս վայելած են, այն թուականներուն ուր յաջող ներկայացումներ կու տային Գահրէի Օրթան: Նուապար փաշա ոչ միայն իր պաշտօնավարութիւնը կը նուիրէր անուղղակի կերպով անոնց յաջողութեանը համար, այլ և անձնապէս ալ կ'օգնէր դերասաններուն: Պէնկեանը, Տիգրան Սիւրանյանը և ուրիշներ յաջորդաբար ճաշի հրաւիրուած են Տիգրան Նուապար փաշայի կողմէ և սեղանակից եղած են մեծանուն դիւանագէտին որ մտերմաբար կը խօսակցէր անոնց հետ, հետաքրքրուելով բնական կեանքին ու դերասաններու ներկայական վիճակին: Ինքը շատ չէր երթար թատրոն, բայց միշտ ունէր իր օթեանը, և ամէն նպատակ ներկայացման՝ դերասանը կամ դերասանուհին կը ստանար դրամական պարգև մը:

Իսկ եզիպատայ գաղութը մինչև այսօր հպարտութեամբ կը լայնէր բարեկալութիւնը եղած էին Նուապար փաշա ու Տիգրան: Օրթան, չեղագէտ զարդարուած ու լայնքով մէջ ողողուած, եղական հրապոյր մը կը ընծայէր: Գահրէի բարձր դասը, նախաբարները, եւրոպական բարձրաստիճան ընտանիքներ ու պաշտօնական անձեր ամենքն ալ անձամբ պատահալանած էին իրենց ուղղուած հրաւերին: պահ մը, Խալիլ Խալիլի փաշան ինքն ալ պատուէր էր պարահանդէսը, իր շքեղագոյն օթեանին մէջ երևնալով ուր ընդունուեցաւ Նուապար փաշային կողմէ: Այդ երեկոյթը, որ կարեւոր դուռն մը արտաբերեց ի պատու Առաջնորդարանի աղբատներու անտուկին ու զբոսայգիական պէտքերուն, ներկայացնէ աւելի ընկերային նշանակութիւն մը անուշադ չէր ու մեծապէս պատուաբեր եղած հայ գաղութականութեան:

Նուապար փաշային մտերմութեանը մէջ ապրողներ ու անոր երեւնի հոյակապ գործունէութեան ակնառու եղողներ կը պատմեն թէ իր ընկերային ձեռքերը ու կենցաղագիտութիւնը ի յայտ կու գային մանաւանդ Սիւրէյի ջրանցքին բացման առթիւ տրուած խորհրդական երեկոյթներու ու պաշտօնական հանդէսներուն մէջ ուր նախաբարպետը՝ Խալիլ Խալիլ փաշային անարժան, կը մեծաբէր էօքէնի կայսրուհին, Եւրոպայի իշխանները ու գիւնապետները: Պերճութեան ու ճոխութեան ճշմարիտ ցուցադրութիւններ, սրախօտութեամբ ու փափկանկատութեամբ լեցուն համախմբումներ եղած են այդ երեկոյթները որոնց հեռավոր յիշատակը անհետացած անգեղաբի մը հմայիչ հետքը թողած է միտքերուն վրայ:

Այս անշտան յօթերը սկստայ Նուապար փաշային պարզասիրութեանը վրայ քանի մը ծանօթութիւններով: իր այդ նկարագիրը յատկանշական կերպով արտայայտող մանրակշիւղ մը կը վերջացնէ:

Պաշտօնական մեծ հանգէսի մը նախօրէ իրիկունը, նախաբարպետը հրա

ման կը ստանայ՝ Խալիլին կողմէ փոխանորդարար նախագահելու: Հանդիսավայրը պիտի գտնուէին առաջինը, ընկե՛ն երեկոյցը ու հաղաբար ժողովուրդը: Բացառիկ և եղական պատիւ մըն էր այս որ կը նշանակէր Նուապար փաշային, որ յաջորդ առաւօտուն, որոշեալ ժամուն, իր պաշտօնատեղին երթալու պէս կը պատրաստուի երթալ Սպարիս հրապարակը ուր հանդիսավայրին իրեն կը պատկէ: Միջնաբերդի գաղթական պատուհանէն կը նշմարէ յանկարծ որ ձիաւորներու խումբ մը կը սպասէր սպայի մը հրամանատարութեան ներքե, զինքը հանդիսատարպէս առաջնորդելու համար: Փաշան զո՞հ մնալու տեղ՝ կը ներդառայ իրեն ընծայուած այս մեծարանքին, կանգ կառնէ ու կանչել կու տայ սպան:

— Ինչու եկել էք, կը հարցնէ արաբերէն լեզուով: Զեր Բարձրութիւնը առաջնորդելու: — Ան տար մարդիկդ: պէտք չի կայ: — Բայց . . . Նախաբարպետը ձեռքի շարժումով մը կը հրահրէ սպան, որ շփոթած՝ կը բարեւ ու կը մեկնի, աւելորդ է ըսել թէ իր ձիաւորներով մէկտեղ: Փանի մը վայրկեան ետքը, Նուապար փաշան իր ամենօրեայ սովորութեանը համաձայն՝ պարզ՝ կերպով կ'առքը կը նստէր ու կերթար Սպարիս, օրուան հանգիստին նախագահելու:

ԹԵՂԵԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ն. ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ 3 փետրուարի. — Մեր սովորութիւնն է՝ շատ խօսել, բայց քիչ գործ կատարել: մենք կուգինք, որ տանը հանգիստ նստենք, ոչ ոք մեր հանգիստը չի տանք, բայց գործը կատարուի: Բոլորովին արգայացի էր Գամառ-Քալիպան, երբ գրում էր իւր «Ար, ինչպէս կուգինք...»: Եթէ իմ մարդ, մեր բնութիւնը հասկնայ էր:

Երբեք գիտեմ, որ մեր քաղաքը բաւական թուով բարեկալութեամբ հաստատութիւններ ունի: Վեր առէր այդ հաստատութիւնները մէջ գործողներուն կամ այդ հաստատութեանց անդամները, կը տեսնէր, որ համարեա թէ ամեն տեղ միեւնոյն անձինքն են, միեւնոյն ծանօթ ղեկավար: Դրա պատճառը ոչ թէ մարդու պակասութիւնն են, այլ մեր անտարբերութիւնը: Ժողովուրդը կասէ, որ կանգնած ջուրը կը հոսի: կարծեմ թէ չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասեմ, որ մեր բարեկալութեան հաստատութիւնները ոչնչով չեն տարբերի կանգնած ջրից: Մէկ ժամանակ անգլիացի ազմուկ հանց մեր աղբատներն ընկերութեան գործը: գրեցին, պնդեցին, թէ 100,000 ռ. կուրա, կը բան, բայց վերջը — էէի այն ջուրը, էի այն ջրաղացը: Ի հարկէ մեր հոգեւոր բարձր կառավարութիւնը քիչ չնպատեց այդ բանին՝ բողոքարկուելի բերանին թաշկնաւ ձգելով, բայց հէնց ժողովուրդի մէջն էլ շատ գործ կատարելու հոռու չէր: Նայեցէք այդ հոգաբարձութեան անգամները ուրիշներ են, դարձեալ մեծ մասամբ հին նախնային և նրանց խնամքները: Սրանցից երկու տարի առաջ, երբ հոգաբարձութեան անդամների ընտրութիւն էր և կրբերը յուզուած կուսակցական մեծ պայքար կար, ազիտացիան եռանդով կատարուած էր: բայց այդ էլ ըրաւական էր: դրա սպառնալը — ահա ս. Լուստուրիչ եկեղեցու երէցֆոնի վերընտրութիւնը: այդ 5-6 հարիւր ծուխ ունեցող եկեղեցին միայն, լսածներովս, 30 — 35 հոգով ընտրութիւն է արել, այն էլ առաջին ընտրութիւնը չկայանալուց յետոյ: Իսկ երեցֆոնիները, ինչպէս գիտեմ, աղբատներն հոգաբարձութեան անդամ են լինում: Ընտրութեան ղեմ մի երկու հոգի բողոքել են և... դուրս եկել եկեղեցուց: Մենք, անձամբ, երէցֆոնի ղեմ ոչինչ չունինք և շատ լաւ մարդ ենք ճանաչած, բայց խօսքը այն մասին է, թէ մենք սուրբ նստած կուգինք, որ

գործերը իրենց կարգով կառավարուին և գործին մէջն էլ Նոր մարդիկ մտնեն: Սակայն սրան էլ չնորհալայ պիտի լինենք, որովհետեւ կար ժամանակ, որ մեր երէցֆոնիները 2-3 հոգով կը նստային, իսկ ստորագրութեան թղթերը առնէն սուր կը քայցնէին:

Կամ առէք մեր մարդասիրական ընկերութիւնը: Երկիրը վկայ՝ չգիտենք, թէ այդ ընկերութիւնը գոյութիւն ունի թէ ոչ: առաջինը գտնէ ընդհանուր ժողովի պէս բան կը կատարուէր, ընդհանուր հաշիւի պէս բան էլ կը պատկէր, բայց ահա 4 կամ 5 տարի է, որ ոչ ժողով կայ, ոչ հաշիւ: Գլխաւորն այն է, որ ձայն հանող անգամ չկայ թէ և ընկերութիւնը պէտք է որ գտնէ 30,000 ռ. դրամագումար ունենայ: Կը հարցնէք թէ ինչ կանեն այդ փողը կամ դրամագումարը: պատասխանը շատ պարզ է. «ոչինչ»: Երբեք բուն իմաստով «ոչինչ»: առաջինը գտնէ մի ժողովագործաց դպրոց ունէին, որ հետագայ կը կառավարէին տարեկան մի երկու հազար ընդհանուր ծախսով: Այժմ այդ էլ չկայ: Կը հարցնէք պատճառը: Պատասխանը ինքնեղ կը տարբեր թէ ասեմ, որ ընկերութեան նախագահը, օրինակ, մօտ 20 տարի է նրա տան մը արձուկ վրայ և, ինչպէս կը լինի, միտք չունի տեղին շարժումներ, հաշիւ տալու:

Ունինք նաև բարեգործական ընկերութիւն, որի նախագահը մի երկուստար փաստաբան է, որ ինչ ցանկանայ կանէ, մինչև անգամ՝ 15 հոգով ընդհանուր ժողով, և կորոշէ մի ընկերութեան բաղը, որ մօտ 70,000 ռ. դրամագումար ունի... Բայց ո՞վ է մեղաւոր: Ի հարկէ մենք, փող կը տանք, դրամագումար կը կազմենք և կը կարծենք, թէ գործը ինքն կը լինի: Իսկ երբ մի օր անձնական մի ընդհանուր կուսենանք, այն ժամանակ միայն կը անանք աշխատանքս: Իսկ, թէ չկայ արդեօք զորոշումներ, փողը չ'ապանանք:

Ունինք նաև թեմական դպրանոց, որ... սակայն դա մեր լոկ ցաւու տեղն է ուստի թողնենք այդ, որովհետեւ դրա մասին կամ մի կարգին բան պիտք է գրել, և կամ հանգիստ թողնել տեղը... Մեր նպատակն է միայն ցոյց տալ, թէ որքան մեր հասարակական գործերը անգործութեան, մեղաւորութեան են դատապարտուել, որքան անտարբեր են: Սկսում ենք մի գործը եռանդով, կարծես թէ եռանդով քայլ ցուց միայն սկիզբն է: Ահա օրինակ հէնց հայաստանի ուրիշներ խնամելու գործը, ընդհանուր ժողովներ գումարուեցան, յանձնաժողովներ ընտրուեցան, եկեղեցու բնակց քաղաքներ խօսուեցան և... մինչև այժմ հաւաքուել է միայն 2000 ըրուրի, կարծեմ լոկ աշխարհականներից, իսկ հոգեւորականներից՝ միմիայն 150 ըրուրի, կը հաւատարմայն էլ դեռ կասկածելի է ստանալը, մինչդեռ այդ հոգեւորականների մէջ կան այնպիսիները, որոնք առանց դժուարութեան կարող էին եթէ ոչ 10, գտնէ 5 որդ պահել, մինչդեռ այժմ դրանք նոյն իսկ երկու հոգով մի որդ չեն պահում: 18 քահանայ 150 ռ. են նուիրել:

Մենք բնած երբ, ինչպէս կ'օրինէր, որ գործերը քնած չլինին: Եթէ քնած չլինէինք, աղբատներն հոգաբարձութեան գործը այսքան աղմուկի պատճառ չէր դառնալ, զեղծումներ չէին գործուի: Երեկոյցներ, որ հոգաբարձութեան ձեռքն եղած ներքին փախուելութեան տոմսերից 20,000 ըրուրու չափ, ինչպէս կ'սուի, դեռ 1894 թիւին թիւած է եղած և միայն այժմ կ'իմացուի այդ, կամ թէ չէ՝ տարիներ առաջ մեր հոգեւոր բարձր կառավարութեան կայտնուի, թէ Թեոդոսիա քաղաքը Խալիպան ուսումնարանի հողը կը լինէ, բայց մինչև օրս ոչ մի խելացի կարգադրութիւն եղած չէ: Իսկ մեր թեմական դպրանոցի հոգաբարձութիւնը, որ անմիջապէս շահ ունի այդտեղ, քանի որ Խալիպան ուսումնարանի վարձը ինքն է ստացողը, արել է այդպիսի մի կարգադրութիւն:

Նոյնպէս անյայտ է. գիտենք, որ մի քանի անգամ հոգաբարձուներ ուղարկուեցան Թեոդոսիա, ծախսեր եղան, սակայն գործին ինչ օգուտ եկաւ — չգիտենք: Այս օրերս Թեոդոսիայից եկած մի պարոն գտնէ մութ գոյներով կը կարգադրէր գործի գրութիւնը...

Այժմ էլ մեր քաղաքային վարչութիւնը կուսնողով կ'աւանդէ քաղաքի մէջ տղայացի զինուորի բանալու խնդիրն: Թէ և այդ խնդիրը մէկ անգամ մերժուեցաւ, բայց նորից պատգամաւորներ ընտրուեցան՝ ուր հարկն է անձամբ խնդրամատոյց լինելու համար:

ԱՐՄԱՆԻ, 5 փետրուարի. — Նոր Արմաւիրը գրեթէ զուտ հայկական գիւղաքաղաք է. ունի մօտ 1000 տուն հայ ժողովուրդ: Կան մասամբ և ռուսներ: Սրա մօտիկ անցեալի մասին շատ է գրուել: Ներկայումս Արմաւիր աշքի ընկնող առաւելութիւններն են՝ ուղիւն ու պարը: Մի կարծէք թէ այստեղ ոսկու հանք կայ: ոչ իրեն վաճառաւոր կենդանի փող խիստ սուտա է: չը կայալ բոլոր գիւղերն ու քաղաքները շատ շատերը Արմաւիրն են աղբատ վերցնում: այս կողմից գիւղապետապետ փողերի մոտիւտա է, հարստութիւնը հայերի ձեռքն է: Կան վաճառականներ, որ միլիոններ տէր են և օրէնը 50 — 100 հազար ըրուրու առեւտուր ունին: Փողը կ'օրմց Ժողով, Ժողով Սակայն ամենքը չեն, որ այդպէս երջանիկ են (եթէ փող ունենալը կարելի է ներհանութիւն համարել): Ժողով ավին կան նաև բազմաթիւ ցամաքած առուներ: հարուստ մեծատանց կողքին նստած են աւելի շատ աղբատ Զաքարյաններ: Աղբատներ թուին են պատկանում նաև մուրացիկները՝ հայաստանից փախածները: բեկորները, որոնք օրն ի օրն քնձուտ շարքով մի վաճառից միսն են անցնում: Երբ պէտք է վերջ արուի հայի ամօթաբեկ մուրացիկներին: օտարներն արգէն բեզարել են մեր մուրացիկներից և «հայկալ» ասելով վտնդում են իրենց դռները: Արմաւիրում շատ հեշտութեամբ կարելի է մուրացիկների առաջն աննել: այստեղ, կը լինում եմ, այնպիսի հարուստներ կան, որ գոյիլի եռանդով տեսնում են հեռու՝ Վանի ուրբերին և կամնում են այնտեղ օրընոց բանալ, բայց այստեղ, որ աղբատներ լինելու իւր ամբողջ կերպարանով նրանց առաջն է ելնում, անհաւանալի է, թէ ինչու չեն տեսնում: Փառք Աստուծոյ, միջոցներ շատ կան: — օտար երկրացի աղբատներ լին օգնել, հեռացնել: Խաբարներին, խաչազորներին արգելիլ, պատժել: Իսկական թշուառներին, անկեղծաբան անկար հիւանդներին հաւաքել մի տեղ և պատսպարել: դա դժուար չէ, հարկաւոր է միայն ծովից մի կաթիլ ջուր վերցնել Նրանց պապական լեզուին կաթնեցնելու:

Արմաւիրի որ փողոցով ուղում ես անցկայել, ամեն քայլափոխում կը հանդիպես աղագրերի «Модная мастерская» վերտառութիւններ: Այդ «մոդիկ» տեղերում մեր փափկաստու օրիորդները ամեն տարի, ամեն ամիս, ամեն օր նորանոր ներքնագեղեցիներ ու չը կարգադրեն են պատուիրել տալիս՝ մեծաքանակ ու կերպարան, որոնց խնդիրը տակ առաջին անգամ կ'ուր են գտնու... պարելու՝ պոչհատ (իմա ֆրակաւոր) կաւալերների հետ: Սակայն Արմաւիրում պարում են ամենքը՝ արթն էլ կըն, Ժեր թէ երիտաս: մի երիտաս ծնունդի ծնունդներն անհամար սպանում են՝ թէ երբ պէտք է ոտի կանգնի, որ տանն պարի-ուսուցչի մօտ: Ինչ պար էր կամնում, որ չիմանան: էլ Նեմեջի, Ջրանցուզի, անգլիշանի ուրի ասեն տեսակ պարեր: Մեր «НОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ»-ն, մանաւանդ, գիշեր ցերեկ հանգիստ չէր տալիս խոհ՝ պարապետին (տանցապետներ), որը իւր հանգստութեան համար Արմաւիր հեռացաւ: Խորհուրդ ենք տալիս պարեւելներին պարելով ճանապարհել պարոն Պալասանին:

ՊԱՐԻՋ: 11 փետրուարի. — Փորը
 [Ժաղմանը ներկայ լինելու համար եկած
 օտարերկրեայ ապառիկոսներն ապօր

Типографія А. И. Петрова. Голов. проспектъ, домъ № 12. — Телефонъ № 387